

5. A fundamentum.

Alapige: I. Kor. III. r. 11. v. „Más fundamentumot senki sem vethet azonkívül, amely vettetett, mely a Jézus Krisztus.“

Örömnepet űl ma a keresztény világ. Milliók lelkéből emelkedik hálaérzelem az emberiség Atyjához. A keresztény templomok visszhangozzák az angyal szózatát: „Ne féljeteK, mert hirdetek nektek nagy örömet.“ Az arcokon, a gond és aggodalom felhője helyett, valamely fényes, meleg sugár jelenik meg. A szívekbe, melyeket az élet hétköznapijaiban a bánat és keserűség tölt be, ma a vallás angyalának áldott ihletésére, a béke és megnyugvás érzete költözik. A gyermekszobákban és a templomokban, a tudatlan szívében és a tudós lelkében, a kunyhókban és palotákban egy érzelem uralkodik. Miért van ez az ünnepi szín és hangulat? Azért, mert a régi ígéretek beteljesedtek. A próféták eszménye valóra változott. Eljött az idők teljessége s megszületett Jézus.

Mi, unitáriusok, a Jézus személyének és munkájának a felfogásában különbözünk a többi keresztényektől. Mi nem tudjuk és nem is akarjuk összezavarni a teremtőt a teremtménnyel, a küldőt a küldöttel, az örökkévalót az időben születéssel, az Atyát a fiuval. Mi nem azért örvendünk, mert Isten született, amit lehetetlennek tartunk, hanem azért, mert Jézus a mi legjobb barátunk és legnagyobb jóltevőnk az emberiség legközönségesebb alakjában jelent meg s így benne példányképünket méltán láthatjuk s az ő követésére magunkat elhatározhatjuk.

Azonban bármennyire is különbözzünk többi keresztény testvéreinktől a Jézus személyének s az általa eszközölt váltság művének a felfogásában, de egyek vagyunk mindazokkal, akik ma lélekben és igazságban ünnepeInek, akik a maga teljességében fel tudják fogni Jézus küldetésének a nagyságát s az egész emberiségre kiható áldásait. S bár kívülről legyen minden fény és pompa nélküli a mi istentiszteletünk, de lélekben valljuk az apostollal: „Senki sem vethet más fundamentumot azon kívül, amely egyszer vettetett, mely a Jézus Krisztus.“

Igen, Jézus, akinek születése emlékére ma ünnepet szentelünk, örök időkre szóló fundamentumát tette le az igaz vallásnak.

Igaz vallás. E kifejezés hallatára gúnyos mosoly jelenik meg sok ember arcán. Van-e egyáltalában igaz vallás? Mindenre nézve nem az ő vallása-e az igaz vallás? S az emberiség legjobbjai nem mindig az igaz vallás után esengtek-e? Ezt keresték a régi pogány bölcsek. Ezt kútatták Izrael népének mélyen látó prófétái. Ezt keresték a bálvány-istenekben. De hogy meg nem találták, annak elég bizonyosága az, hogy a bálványokat ledöntötte az idő s a hamis istenek kénytelenek voltak elhagyni trónjaikat, melyeken hosszú ideig uralkodtak.

De hiában a kételkedő kérdések. A mi lelkünk azért ma is eseng az igaz vallás után, mert úgy érezzük, hogy e nélkül nincs erőnk, nincs életünk és nincs boldogságunk. Keressük azt az égen és a földön. A természet változásaiban s az élet eseményeiben. A mult hagyományaiban s a jelen vergődő gondolat-világában. És keressük, különös vágyakozással keressük, az egyházak hit-rendszerében. Minél jobban belemerülünk ezeknek mélységébe, annál jobban érezzük, hogy ezek inkább elvonnak az igaz Istentől, mint hogy hozza vezetnének; hogy lelki megnyugvás helyett újabb kérdéseket, megfejthetetlen talányokat adnak föl nekünk; de Istent, akit keresünk, meg nem találjuk bennük. Csüggedező lelkünkben ekkor fölcsendül az ige: „Senki más fundamentumot nem vethet, stb.” S ez igék vezetnek minket a letűnt századok homályán keresztül vissza az eredeti kútforráshoz: a bibliához s innen még tovább, vissza a fundamentumhoz: Jézushoz. Mohó vágygal olvassuk a „hegyi beszéd” örök szépségű igazságait a boldogságról, az imádkozásról, a hitről s lelkünk mélységes áhitattal csüng e szavakon: „Keressétek először Istennek országát!” Majd megtaláljuk a példázatokat, amelyekben istenországának az alapvonalai vannak megmagyarázva úgy, amiként még ember nem szólott. Végül felcsendül az uri imádságnak lélekbe markoló megszólítása: „Mi Atyánk!” S mi, mintha valamely égi zenét hallanánk, átszellemülten érezzük, hogy most, itt az igaz vallás hangulatában vagyunk; hogy mind igazak és Amenek a sza-

vak, amelyek a Mester ajakáról hangzanak felénk; hogy benne és általa megtaláltuk azt, amit oly mohó vágyal kerestünk, megtaláltuk az igaz vallást Istennel, a mi jó Atyánkkal, aki egyetlen reményünk, örömünk és boldogságunk ebben a küzdelmes világban, akinek gondviselése vezet földi létünk megpróbáltatásai közben s megnyitja majdan az örök élet ajtóit is előttünk. Hitünknek ezen szent magaslatán is hirdetjük, hogy „Senki sem vethet más fundamentumot stb.” és hogy az ég és a föld elmulhatnak, de az ő beszédei soha el nem múlnak.

Benne találjuk meg a *tiszta erkölcs* legbiztosabb fundamentumát is.

A Mester előre sejtve azt a nagy küzdelmet, melyet az általa gyújtott lelki világosságnak a sötétség hatalmával ki kell állania s azt a nehéz harcot, melyet az általa kijelentett igazságoknak a tudatlansággal szemben meg kell harcolniok, ilyen kijelentést is tett: „Nem azért jöttem, hogy békességet hozzak e földre, hanem fegyvert.” Az igazságnak s a szeretetnek azt a lángpallósát, amely istenországát megteremteni van hivatva. De az ő szellemétől eltávozott követői szószerinti értelemben vették a merész kifejezést. Vak elfogultságukban a zsinatok által megállapított hitnézetekbe zárták Jézusnak fennen szárnyaló vallását. És azokkal szemben, akik az evangelium tiszta alapján állva, nem hódoltak az időszerű találmányoknak s a zsinati határozatoknak, a hitüldözés minden kigondolható fegyvereivel harcot indítottak. Bár Isten dicsőségére s a Jézus nevében folytak a hosszú századokon keresztül azok a kegyetlen harcok, bár a Jézus neve volt fölírva azokra a harci lobogókra, de a Jézus szelleme távol volt tőlük.

Nem a külső fegyverek s nem a durva erőszak fundamentumán kívánta Jézus az istenországát felépíteni, s amikor a keresztények mégis erre helyezkedtek, akkor voltak a legtávolabb a Mester szellemétől. Ott, ahol az emberek ellenségekként állanak egymással szembe, ott, ahol az ember igazságtalanságot cselekszik felebarátjával: bármennyit is hangoztassák Jézus nevét, de még sincsen ott a Jézus szelleme. Jézus vallása az erkölcsön épül föl. Az ő erkölcsse pedig a szeretet fundamentumán nyugszik. Egy a ti Atyátok s ti egymásnak

testvérei vagytok. Úgy szeressétek embertársaitokat, mint magatokat. Amint akartok, hogy veletek cselekedjenek, ti is úgy cselekedjétek másokkal. Ime, ezekben az örök érvényű szavakban van letéve a jézusi erkölcs fundamentuma, mit egy szóval testvériségnek nevezhetünk. A hit, a remény, az igazság, a tudomány csak zengő érc és pengő cimbalom, ha nincsen bennük szeretet. Az egész élet képmutatás, ha nem a testvériség vezeteti lépéseinket.

Sok nagy és nehéz kérdés merült fel idő folytán az emberek között, amelyeknek a megoldásán a legjobbak fáradoztak. Sok nagy és égető kérdés van ma is felszinen a különböző nemzetek, a társadalmi osztályok között. De békét és megnyugtató megoldást csak úgy várhatunk, ha a szeretet és testvériség evangéliuma világosítja meg az elméket s vezeti a sziveket. Mert nem az írott paragrafusokon s nem a mesterségesen alkotott törvényeken alapszik a társadalom nyugalma, hanem a lelkek összhangján. A jövőbe nem láthatunk. De következék bármi, jöjjenek bármilyen irányzatok az emberiség újjászervezése céljából: a jézusi alapot, a szeretetet és a testvériséget nélkülözni nem tudja. Ez lesz mindig a szegletkő, amelyen szebb és boldogabb jövő épülhet. Ámen.

(„Unitárius Egyház“ 1905. évf.)

3. Új évben.

6. Imádság.

Ismét fordult egyet az idő kereke s mi egy év tapasztalataival meggazdagodva, szivünk hálás érzelmeivel állunk előtted, óh örökkévalóság Istene, jó Atyánk! Mielőtt elindulnánk az új esztendő küzdelmes útjára, lelkünk hozzád vágyik, mert te vagy minden erőnek és áldásnak kiapadhatatlan forrása. Amint múlnak az évek, tűnik, az idő: oda lesz az embernek minden dicsősége. Csak te maradsz meg változhatatlanul léted-

ben, tökéletességében és jóságodban. A te létedben nincsenek esztendőik. Kezdet és vég benned összekapcsolódnak. Az időre és örökkévalóságra egyaránt kiterjed hatalmad. Léted világol, mint az égő nap, de szemeink belé nem tekinthetnek. Bár téged látunk a világok teremtésében, gondviselésedre ismerünk a természet és élet minden változásaiban, hatalmad nyomaival találkozunk a történelem vezetésében: mégis téged meg nem foghatunk. Gondolataink elfáradnak mire hozzád érkeznek s látásunk elhomályosul a te dicsőséged ragyogó fényességében.

Minden elmúlik és megváltozik, ami van égen és földön. A csillagok tűzszelei kialudhatnak. A föld képe megváltozhatik. A tudás műveit, a művészet remek alkotásait megemésztheti az idő vasfoga. Az emberi szellem a múlt hagyományait felforgathatja s új mezőkön keresheti a maga boldogságának útjait. De te, óh Uram, ugyanaz maradsz a változások mérhetetlen tengerében. Bármilyen nyelven imádkozzanak hozzád e föld népei, bármilyen külső formák között keressenek tégedet a teremtett világ lakói: mindenütt ugyanazon egy Isten, mindenütt ugyanaz a változhatatlan hatalom és ugyanaz a kifogyhatatlan jóságú Atya vagy.

A mi parányi létünk is az új év kezdetén a te oltalmad szárnyai alá menekül. Az idő forгатagában, az élet változásaiban hitünk karjaival, mint erős kősziklához, hozzád ragaszkodunk. Neked mondunk hálát jó Atyánk, hogy a múlt év ezer viszontagságai között jobb kezeddel vezéreltél. Hogy, midőn mellőlünk olyan sokan dőltek ki a küzdők sorából, minket megtartottál. Hogy munkánk és verejtékezésünk után megadtad mindennapi kenyerünket. Hogy hitünkben, reményünkben megfogytokozni nem engedted. Hogy láttunk verőfényes napokat, éltünk vidám órákat. Hogy a csapások súlya alatt le nem roskadtunk. A csalódások közben a kétségbeesés örvényétől megszabadítottál. Hogy jó szándékaink s nemes törekvéseinkből sokat jó véghez juttattál. Mindezekben s a múlt minden más áldásában úgy a szerencse örömeiben, mint a szerencsétlenség keserűségében a te jóltevő kezedet látjuk jó Atyánk, mert mi csupán magvetők vagyunk az élet nagy mezején, de az áldás tőled száll alá. Mi csak remélünk s terveket készítünk, de a

siker, a megvalósulás a te kezében van. Mi csak sötétségben tapogatózunk, de a te lelked szór fényt életünk útjaira.

Az új esztendő új munkára szólít. Újabb elhatározásokat, újabb feladatok teljesítését várja tőlünk a rohanó élet. Veled óhajtunk s veled tudunk csupán szembe nézni a jövő küzdelmekkel is. Minden reményünk hozzád köt, minden tervünk és elhatározásunk a te nagy jószágodon épül föl. Óh, állj mellénk hát jó Atyánk. A múlt tapasztalatai, örömünk és bánatunk emlékei által vezess életbölcsségre. Taníts meg elkerülni a szírteket és örvényeket, melyek a múltban akadályozták előhaladásunkat. De segélj megtalálni azokat az utakat és ösvényeket, melyek lelki örömet, áldást és sikert termettek számunkra. Ne várjuk, hogy te szállj le hozzánk, hanem mi emelkedjünk hozzád. Ne keressük a csudákat, hanem bizzunk a természet és élet örök törvényszerűségében: a természeti és erkölcsi világ rendjében, hogy így a te akaratodat felfoghassuk és teljesíthessük. Örködjél óh Uram! életünk, hitünk, terveink, jó szándékaink, szeretteink, vallásunk és egyházunk fölött, hogy legyen az új esztendő a te jó kedved esztendeje. Ámen.

7. Múlt és jövő.

Alapige: Préd. III. r. 15. v. „A mi most történik, régen meg van és a mi következik, immár meg volt és az Isten visszahozza, ami elmúlt.”

Új év első reggelére virradtunk. Az emberek barátságosan köszöntik egymást. Mi lehetne a lelkipásztor előtt is kedvesebb, mint a hívek szives üdvözlése. Fogadjátok hát mindnyájan őszinte üdvözlésemet a megújuló év alkalmából. Érjetez mindnyájan boldog új évet. A gondviselés védő keze örködjék fölöttetek s valósítsa meg legszebb reményeiteket.

De az új esztendő a magába szállásnak, az elmélkedésnek is napja. Különös érzések hatják át szivünket s külö-

böző képek vonulnak el lelki szemeink előtt. A mai nappal egy új magaslatra érkeztünk, amelyről visszatekintünk a múltra, amelyet elhagytunk. Megújulnak egy pillanatra annak eseményei. Megelevenülnek vágyaink és reményeink, küzdelmeink és csalódásaink. Mint az okos gazda, számot vetünk magunkkal. Mi volt célunk s mennyire közelítettük meg azt? Mik voltak a múltban örömeink forrásai s mik változtak át bánatunk okaivá? Mi segített közelebb a célhoz s mi akadályozott meg haladásunkban?

Mig a múlton jár tekintetünk, addig ismerős körben mozgunk. Azonban a lélek nem elégszik meg az emlékezettel. Remény az, ami dagasztja vitorláit. S ha egy pillanatra vissza is néz a múltba, csak azért teszi, hogy újult erővel szállhasson szembe a jövővel. És a jövő már titkos könyvbe van beírva. Az a titok, az a homály és bizonytalanság, az izgatja ma különösen lelkünket. Kevesen kérdezik ma önmaguktól: mint volt? De annál többen azt: mint lesz? És amikor a jövő titkairól elmélkedünk, mindig két ellentétes érzelem támad lelkünkben: az egyik a hit, a másik a lemondás; az egyik a remény, a másik az aggodalom.

Azt szeretném, hogy én ma is a hitet tápláljam, a reményt gyámolítsam s a szorongó félelmet eloszlassam; mert Jézus is arra tanít: „Ne aggodalmaskodjatok a holnapi napról.” S ebből a célból megkísérlem ma előtetek kinyitani a jövő titokzatos könyvét s igyekszem a múlt tapasztalataiból átsűrődő fényel bevilágítani annak titkaiba. Mert én úgy látom, hogy az események egymással szoros kapcsolatban vannak, hogy ugyanazon okok ugyanazon eredményeket idézik elő. Úgy látom, hogy csak az emberek nevezik egyik dolgot újnak, de alapjában véve igaza van a bölcsnek, hogy nincs semmi új dolog a nap alatt. Az élet eseményeinek eme szoros kapcsolatából önként következik, hogy aki ismeri a múltat, az beláthat a jövőbe is. És ha a mai napon újabb meg újabb erővel támad lelkünkben a kérdés: vajjon mit hoz ránk a jövő? mi következik? Alapigénkben ott van rá a felelet, hogy: „ami most történik, régen meg van s ami következik, immár meg volt és az Isten visszahozza ami elmúlt.” Nem a véletlen, nem a vak-

sors, hanem Isten forgatja az egymásután következő dolgokat! Ahol pedig Isten működik, ott örök rend, örök törvényszerűség van, mert az ő törvényei változhatatlanok mind a természeti, mind az erkölcsi világban.

* * *

Minél inkább behatolhat az emberi elme a természet titkainak a mélységébe, annál inkább átlátja a külső világ életében a legkisebb részletekig menő, pontos törvényszerűséget. Korunk tudományos előhaladásának éppen az a legnagyobb vívmánya, hogy minden vonalon megállapította ezt a törvényszerűséget. Kutasd bár a föld változásának, vagy a csillagok járásának, az emberi szervezet vagy egy kis virág fejlődésének a titkait: mindenütt örök törvényeket találsz, amelyek soha el nem muló betűkkel vannak írva, mert Isten keze írta. Amint örökkévaló az Isten, úgy változhatatlanok törvényei is. Milyen nagy tévedésben volna tehát az, aki az isteni törvények ellenére a természet rendjének a megzavarásától az úgynevezett csudáktól várná az új évben boldogulását. Csuda nem volt a múltban s nem lesz a jövőben sem. Akik mégis a múltban történt csudákra hivatkoznak s a jövőben is történhető csudákban biznak, azok azt árulják el, hogy a képzelődést többre becsülik a tudomány határozott megállapításainál, hogy inkább biznak a vaksorsban, mint az élő Istenben.

Az Istenben való rendíthetetlen bizalom emez erős köszikláján állva mondhatjuk, hogy ami volt a múltban, ugyanaz lesz a jövőben is. Ugyanazon nap sugarai fogják bearanyozni földünket ezután is. De mint a múltban láttunk, úgy a jövőben is látni fogunk felhőket, amelyek most termékenyítő esőt, majd pusztító villámokat és jégesőt hoznak magukkal. De a boru után ismét kiderül az ég. A föld ugyanazt a pályát futja meg, amelyet megfutott a világ teremtése óta minden esztendőben. Bár lesznek romboló földrengések, de az anyaföld kiszabott pályáját meg nem változtatják. A legkisebb csillag is megtalálja a maga útját s az évszakok a megszokott sorrendben és időben fogják végezni munkájukat. Hideg és meleg, nyár és tél

lenni meg nem szűnik. Lesz vetés és lesz aratás is és pedig olyan lesz az aratás, amilyen a vetés volt. A munkás meg nem éhezik, de a rest elszegényedik. A mértékletlenség betegséget hoz, míg a mértékletességet vidámság és jó egészség követi. Aki ezekkel ellenkezőt vár, az a sátánra hallgat s istenkisértésbe esik.

Az örömök mellett lesznek keserőségek, a remények mellett csalódások is. Ha mégis azt tapasztalnátok, hogy több lesz a bánat, a könny, több a szükség, a nélkülözés, a szenvedés és betegség, mint volt a múltban, azért ne az Istent okoljátok. Az Istennek áldástosztogató kezei meg nem rövidülnek. Ő az lesz ezután is, aki eddig volt. Ő meg nem változik. Hanem igen is változunk mi. Változnak céljaink, reményeink, életmódunk, szokásaink és igényeink. Ha igen sokat várunk a jövőtől, igen sokat is fogunk csalódni. Hiu remények, túlzott kívánságok csak szenvedéseinket fogják növelni.

Mint a múltban, úgy a jövőben a virágzást hervadás követi. A bölcső és a koporsó két édes testvér lesz. A világ rendje, a természet összhangja követeli, hogy ami hivatását betöltötte, vagy annak betöltésére alkalmatlanná lett, helyet adjon új életnek, új erőnek. Az elmúlás is isteni törvényen alapszik. Látni fogunk koporsókat, a csalódástól hullatott könnyeket, zokogó fájdalmat, de okos ember ezekben is meglátja Isten kezét, amely örök bölcs törvényeit hajtja végre az életben és a halálban.

* * *

Ugyanaz az isteni erő és hatalom örökös az erkölcsi világrend felett is, aki a természeti törvényeket írta. De amíg a természeti törvények szükségképpen megvalósulnak, addig az erkölcsi világban egy szabad és öntudatos lény: az ember cselekszik. Az ember, aki választhat a jó és a rossz, az erény és a bűn között. Éppen ezért bármennyi boldogságot is kívánunk egyik a másiknak az új esztendőben: mégis lesz boldogtalanság is. Igen, mert az ember többre becsüli a sáánt, mint az Istent. Inkább enged a testnek, mint a léleknek.

Előbbre helyezi a földi országot, mint az istenországát. Nagyobb élvezetet talál a pillanatnyi gyönyörben, mint az állandó lelki örömben. A világi hasznot többre értékeli a lélek gazdagságánál. A látszatra nagyobb súlyt helyez, mint az élet igazi értékeire. Ez a gyarlóság szüli a sok kiábrándulást, a sok csalódást, a lelki bánatot és nyugtalanságot.

Ezenkívül az ember önző, ki mindennél többre értékeli a maga javát. A közügyek címén egyéni érdekeket szolgál. A mások előhaladásán irigykedik. Embertársait megkárosítani s az igazságot útjában feltartóztatni igyekszik. Ebből az emberi gyarlóságból következnek a nagy bukások, a nagy megszegyenülések, a perlekedések, amelyek zavarják a közbékét és nyugalmat. De ebből származnak az ártatlanok könnyei, a becsületesek üldözései, az igazak elnyomásai s a jellemesek szenvedései. Mindezek voltak a múltban s lesznek a jövőben is.

Azonban nagy áldás és nagy megnyugvás forrása az a tudat, hogy az erkölcsi világrend fölött nem a gyarló ember, hanem az élő Isten öröklik. Jöhetnek fellegek, melyek itt-ott elverik a vetéseket, elsötétítik az igazság napját. Érhet el rövid ideig tartó sikereket a bűn az erény felett, a hamisság az igazság felett, a gyűlölet a szeretet felett, a sátán Isten felett, de a végső győzelem mégis a jóságé, az igazságé, a szereteté: az Istené. Lesz azért az új esztendőben a ború után derű is. Csapás után áldás is. Háború után béke is. A boldogtalanság mellett boldogság is. Az igazság kivívja győzelmét, az erény elveszi jutalmát, a hűség megkapja koszorúját, a becsület a nyugodt öntudat boldogságát, a tiszta szeretet Isten áldását. Ha lassan is, de mégis terjedni fog közöttünk istenországa, mert Isten forgatja az egymásután következő dolgokat.

Mint Jozsué egykor népét arra hívta föl, hogy válasszának maguknak Istent, akit tiszteljenek: én is ma arra kérlek, hogy válasszatok! Válasszatok Isten és a sátán között! Nem kétlem, hogy Istent el nem hagyjátok s akkor Isten sem hagy el titeket. Ámen.

4. Nagypénteken.

8. Imádság.

Borongó érzésekkel, de benned bízó hittel jöttünk fel ma a te templomodba világokat kormányzó Isten, mennyei jó Atyánk! Tudjuk, hogy hatalmad végtelen, amely elhat a föld egyik végétől a másikig. Ha a mennybe megyünk ott vagy, ha a kóporsóba vetjük ágyunkat, ott is jelen vagy. Bölcseséged határtalan, amely mindeneket nagy célok szerint a legjobban végez. Jóságod tárházából atyai szereteted áldásai ki nem fogynak soha. Itéletet tesz az emberi cselekedetek fölött s igazságod széke előtt a bűn megszégyenül s az erény fölmagasztosul.

Mégis óh jó Atyánk, a mai nap emlékei közben, mintha sötét árnyak lengenének körülöttünk, amelyek elzárnák előlünk az eget fényességét! Mintha benned való gyermeki hitünk tisztaságát a kétség homálya borítaná el! Mintha a föld az ég ellen lázadt volna s a gyarló emberi indulatok elnyomták volna a te isteni akaratodat! Az első nagypéntek szomorú eseményeinek az emléke mintha megfojtaná lelkünk jóra való készségét, mintha megingatná az igazság győzelmében való hitünket s elvenné az élet meggarcolásához szükséges bátorságunkat! Hiszen ott a legjobb és legtisztább ember szenvedett ártatlanságában. A legszeretőbb szív esett a gyűlölet áldozatává. A legönzettebb jó akarat törött meg a bűnös indulatok sziklafalán. A legszentebb ügy harcosa esett el a féltékeny hatalommal való küzdelmében. Mik vagyunk mi Uram, az igazság ama hős bajnoka mellett? Milyen kicsinyek a mi terveink az ő világokra kiható céljai mellett! Milyen törékeny a mi hitünk, a mi akaratunk az ő benned bízó nagy lelke mellett! És milyen korlátolt a mi szeretetünk az ő nagy szíve mellett! Nem csoda, ha az irások szerint, a nap elhomályosult, a templom kárpítja kétfelé szakadott ama szomorú nagypénteki események miatt. Nem csoda, ha az a kereszt, melyen a legigazabb ember kiszüvedett, sokaknak a botránkozás fája lett.

Oh de jó Atyánk, ami nekünk sötétség, az a te bölcsesé-

ged fényénél tündöklő világossággá változik át. Ami nekünk gyöngeségnek tűnik fel, az a te intézkedésedre erőnek forrásává lesz. Ahol a mi rövidlátó értelmünk kínzó kérdéseket, kétségbejítő aggodalmakat támaszt, ott a benned való hitünk a lelki béke s a megnyugvás érzését szállítja lelkünkbe. Bármilyen lesújtónak látszik is reánk nézve az a kínos kereszthalál, az mégis az élet forrásává változott át. A megaláztatás dicsőséget hozott. Az igazság megfeszítése annak örök életét biztosította. A botránkoztató kereszt győzelmi jelvénné lett.

Légy áldott azért jó Isten, hogy az általunk sokszor nem értett úton is mindig a mi javunkat munkáld. Légy áldott, hogy Jézus tanításaiban a legszentebb igazságokat közölted velünk; hogy példaadó életében a legmagasztosabb életeményt állítottad előnkbe; hogy szenvedése és halála által segítetted megpecsételni hitét, életét és tanításait. Légy áldva, hogy a szolgálékek mellett, kik a hagyomány s a betű rabságából nem tudtak kiemelkedni, mindig küldöttél prófétákat, apostolokat, reformátorokat és vértanukat, akik a Jézustól vett példán lelkesülve, terjesztői lettek a te országodnak.

Ne hagyd magadat tanubizonyosság nélkül továbbra is, jó Atyánk. Ne hagyd árván a te népedet s benned bízó gyermekeidet. Hanem is hozhatunk a nagy világra szóló áldozatokat, de segélj, hogy a magunk kis körében munkával és áldozattal, könnyel és verejtékkal, de mindig benned bízó erős hittel legyünk hűséges követői Jézusnak. Adj erőt, hogy az igazsághoz mindig hívek maradhassunk, a te akaratodat teljesíthessük s országod terjedésén munkálkodhassunk. Vezesd a Jézus keresztségéhez az ártatlanul szenvedőket, az igazságért üldözött és elnyomott gyermekeidet, hogy ott új erőt merítve, felemelt fejjel hordozzák a szenvedések töviskoszoruját. Engedd Uram, hogy életünk és halálunk méltó legyen Jézushoz, kinek nevében kérünk. Ámen.

9. Szolgalelkek és szabadszellemekek.

Alapige: Ján. ev. 18. r. 22—24. v. „Mikor pedig Ő ezeket mondja vala, egy a poroszlók közül, aki ott áll vala, arcul üté Jézust, mondván: így felelsz-e a főpapnak? Felele néki Jézus: Ha gonoszul szoltam, tégy bizonysgot a gonoszságról, ha pedig jót, miért versz engem?”

Itélőházban vagyunk. Biró előtt állunk. Ott, ahol keressük és várjuk földi igazságunkat. A bűnös remegve lépi át a küszöböt s úgy érzi, hogy a művészi oszlopokon nyugvó menyzet reászakad. Amikor tekintete a komoly birák tekintetével összetalálkozik, mintha tört ütnének reménytelen szivébe, egyszerre elhomályosúl a fénylő terem előtte. A faggató kérdésekre akadozva tud felelni s nincsenek szavai érzelmei leplezésére. Bizonytalan nézése, térdeinek reszketése éreztetik vele, hogy ütött az igazságszolgáltatás órája.

Mennyivel más érzések között lépik be az, aki érzi, hogy igazsága van. A tiszta öntudat méltóságával, a lelkiismeret nyugalmával várja az igazságot osztogató ítéletet. A szigorú birák tekintetéből mintha az isteni gondviselés mosolyogna rá. Az ablakokon beszűrődő napsugárban égi követet lát, aki fényt derít az ő igazságára. A megfontolt kérdések mind-megannyi kis csatorna, melyen igazságának éltető vize csörgedez. Becsületét nyugodtan teszi az igazság mérlegébe, mert jól tudja, hogy az könnyen lehúzza az ármány és gonoszság minden fondorkodását. Valóban templom az igazságszolgáltatás csarnoka, amelyben Isten van jelen s papok a birák, kik Isten nevében osztogatják az igazságot.

De a nagy fényvel és pompával felszentelt templom is változhatik át rablók barlangjává, ha Isten igéje helyett a kalmárkodás hangos lármája tölti be s szeretet helyett a bosszú, gyűlölet és átok talál hangot benne. Így az igazságszolgáltatás temploma is változhatik át az ördög tanyájává, ha elfogult papjai bűnös könnyelműséggel az igazság elfojtására szövet-

keznek s a hatalom fegyvereit a jog és erkölcs letörésére használják. Szent áhitattal állunk meg az ítélő ház előtt, amelyből a bűnös lesújtva, az igaz fölemelve jön ki, de megvetés és undor fog el ott, ahol a bűnös védelmet és bátoritást, az igaz pedig megfélemlítést és méltatlanságot talál.

Az Annás főpap palotájának ítélőtermét is az elfogultság fojtó levegője töltötte be. Csak ez elvakultság mellett történhetett meg, hogy egy gonosz és durva szolga az ártatlan Jézust arculütötte. A legmegalázóbb sérelem, ami egy önérzetes embert érhet. Nem csoda, ha Jézus a méltatlankodás hangján utasítja rendre: „Ha gonoszúl szóltam, tégy bizonyyságot a gonoszságról, ha pedig jól, miért versz engemet?”

Ez a jelenet túlhaladja egy egyszerű törvényszéki eset határát. Itt két ellentétes világnézet összeütközéséről van szó. Az egyik oldalon ott van a szolgálélek, melynek jellegzetes képviselője az elvakult poroszló, a másik oldalon pedig egy szabad szellem, amelynek méltó képviselője Jézus. E két lélek összeütközése szülte a nagypénteki tragédiát.

A *szolgalelkek* száma szinte végtelen. A sorban legelől vannak a *hatalom* szolgálói. Előttük a legfőbb jó a hatalom. Földi istenek ők, akik maguk irnak maguknak törvényeket. Szerintük erkölcsi elvek és parancsolatok nincsenek. Az az erkölcs, amit a hatalom kíván s az él erkölcsösen, aki a hatalom szeszélyeihez tud alkalmazkodni. Figyelni a szelek járására, az élet áramlatainak irányára, előre ellesni a jövődő változásokat s azokhoz simulni: ez a helyes életbölcesség. Az emberi társadalom egy nagy csorda, amelynek a pásztorok akarata szerint kell igazodnia. De azonnal lebunkózni és lehetlenné tenni minden olyan törekvést, ami ezzel ellenkezik. Ennek a lelkiületnek legfőbb vágya, hogy minél több mártírt teremtsen. Ezek a történelem folyamán úgy jelennek meg, mint zsarnokok, kényurak s ezeknek névtelen katonái, kik vértengerben gázolnak s milliók hullájából is készek megépíteni hatalmuk várát. Ilyenek voltak a Herodesek, Pilátusok, Cézárok, Nérók és Napoleonok.

A *szolgalelkek* második csoportjába a *törvény és hagyomány* szolgálói tartoznak. Lelkük a betűhöz van tapadva s ön-

álló szárnyalásra képtelen. Nem a saját eszükkel gondolkoznak s nem a saját lábukon járnak, hanem az előírások útvesztőjében hánykódnak. Rötét börtön az ő lelkiviláguk, melyet a törvény és hagyományok kőfalai zárnak körül, ahova az élet igazi napja soha be nem vetheti sugarait. Éppen ezért az igazi emberi érzelmek számúzve vannak onnan. Szeretet, erkölcs, lelki vágyak és eszmények ismeretlenek e börtönökben. Beszélj itt a lelki szabadságról, istenországáról, az erény fönnségéről, a lelkiismeret szabadságáról: kigúnyolnak e börtön fekete papjai, mert ezekről semmit sem tudnak az ő rideg paragrafusaik. De ha lelked bármiben túlszárnyal a betük korlátjain, ha bármiben is átléped a hagyományok ősi sáncait, ha lelked igazságát és szent meggyőződését többre tartod a betük börtönénél s eszményeid szárnyain felülemelkedel az ő szűkkörű világukon: akkor azonnal durva poroszlóként arcul ütnek, hogy fölébresszenek álmadozásaidból. Ezek a történelemben úgy jelennek meg, mint inkvizitorok, milyenek voltak: Torquemada Tamás, Arbuez Péter, Marburgi Konrád és Caraffa.

A szolgálattelkek harmadik csoportját a *tekintély imádók* töltik be. Bizonyos vallásos rajongás fogja el őket azokkal szemben, akiket akár a törvény és hatalom, akár a születés a magasba emelt. Bálványimádók ők, akik földi Istenek előtt borulnak le. Mint az árnyék a testeket, úgy követik ők bálványaiikat addig, amíg ragyog rájuk a hatalom napja. Ott látjuk őket a királyi palotákban s a főemberek házaiban, amint hűséges tekintetüket uraikra emelve, várják és lesik intéseiket. Jajj annak, aki föl merné szavát emelni az önző nagyok, a bűnös tekintélyek ellen. Őket csak hódolat illeti. Előttük csak meghunyászkodni lehet. Tagadd meg az igazságot, taposd el az ártatlanságot, üldözzed a legszentebb jogot, gyűlöljed az erényt, szeressed a bűnt, vetkőzzél ki emberi méltóságodból s öltözd fel az állatiasság sáros rongyait... mégis lehetsz a tekintélyimádók jó barátja. De légy harcosa a legszentebb ügynek, öltözzél fel a világosság tündöklő palástjába, hirdessed az elnyomott és eltiprott emberek jogait, mégis ellened fordul, ha az ő bálványait érintenéd. A tekintélyimádók a történelemben úgy jelennek meg, mint dúrva szolgák, hizelgő udvaroncok, hamis birák.

A szolgálattelkek negyedik csoportja az *anyagnak élő* s a *pénzt imádó* emberek közül telik ki. Legfőbb kívánságuk, hogy minden, amit megérintenek arannyá változzék. Eshményük az arany csillogása s hogy ezt elérhessék, nem válogatnak az eszközökben. Erkölcst, jellemet, vallást és becsületet örömmel hordnak a Mammon lábaihoz, abban a tudatban, hogy csengő pénzre lehet beváltani lelki javaikat. Náluk a pénz nem eszköz, hanem cél. Azzal sem törődnek, hogy céljukhoz milliók verejtékén, könnyein és éhezésén keresztül jutnak el. Kapzsiságuk és fösvénységük elnyomja a léleknek lendületét, s mint a szárnyától megfosztott madár, tehetetlenül vergődnek a föld porában. Ezek azok, akikről Jézus azt mondotta: „A földön minden jutalmukat elvették.“

De hála Istennek, a történelem folyamán a szolgálattelkek mellett ott látjuk a *szabad szellemeket* is, kisebb anyagi erővel, de annál nagyobb lelki bátorsággal. A legtöbbször egymáshoz közel jelennek meg, de azért az ég nem áll olyan messze a földtől, a delectú két sarka között nincsen nagyobb ellentét, az erény nem különbözik inkább a bűntől, mint a milyen távol állanak a szolgálattelkek a szabadszellemelektől. Emberek ők is, de az ő levegőjük a szabadság, eszményük a világosság. Mindig egy szebb és jobb világot sovárgó lelkük bejárja az élet mélysegeit és magasságait, hogy mindeneket megpróbáljanak s ami jó azt megtartsák. Céljuk nem az, hogy fölforgassák a kipróbált intézményeket s ledöntsék az ősök által emelt templomokat, mert hisz még „az embernek fia“ sem azért jött, hogy „a törvényt eltörölje, hanem hogy azt betöltse“. Céljuk éppen az, hogy az emberi léleknek, a világ eme legnagyobb értékének tökéletesedését és gazdagodását minden irányban biztosítsák, E nagy célt szem előtt tartva, vizsgálják és értekelik a múltat. A régi intézményeket megrostálják s közülök gondos kézzel kiválogatják azt, ami jó s nem állja útját a lelki fejlődésnek, de könnyörtelenül kigyomlálják a gyomot és a konkolyt, amely miatt a tiszta búza nem fejlődhetik. Áhítatos kegyelettel haladnak el az ősök által emelt templomok mellett, de ha azoknak ablakait benőtte a repkény és a folyondár, amelyek miatt az életadó nap sűgarai be nem hatolhatnak,

akkor azokat szorgalmasan letisztogatják. A múlt által nem engedik megfojtani a jelent és a jövőt, de óvakodnak attól, hogy a hamis bálványokkal együtt az igaz Isten nevét is bántalmazzák. A rombolást nem öncélnak tekintik, hanem eszköznek arra, hogy a romokból és a romok helyén újabb, szebb s a fejlettebb igényeknek mindenben megfelelő épületek emelteszenek. Megtartják a törvényt, engedelmeskednek a hatalomnak, tisztelik a tekintélyeket, megbecsülik a földi javakat addig, amíg azok nem ellenségei az emberi lélek isteni jogainak s nem igyekeznek elnyomni az erkölcsi törvényeket, de nyomban föl emelik tiltakozó szavukat, mihelyt azok szentségtelen kezekkel az isteni akaratnak útját állani megkísérelnék.

Ezek a szabad szellemek a történelemben most úgy jelennek meg, mint *próféták* és *költők*, akik bátor lélekkel ostromozzák a bűnt, akár az egyszerű kunyhóban, akár a királyi palotákban ütötte fel tányáját, akik szembeszállnak egy félvilág bálványozásával s isteni küldetésükben bizva, ostromolják a sötétség ódon várait. Majd pedig úgy jönnek, mint *apostolok*, akiknek a saját életük nem drága, csak hogy elvégezhessék a szolgálatot, melyet vettek az Úrtól. Majd ismét mint *hitvallók* és *hitvédők*, akik a szellem fegyvereivel védik az elárult és kigúnyolt igazságot. Majd mint *reformátorok*, akik a saját lelkük fényével világítanak be a múltaknak mesterkélt útvesztőibe s lelkiismeretüket állítják szembe a megrémült világ minden hatalmasságával. És végül, mint *mártirok*, akik készek máglyára vagy kereszthalálra, csak hogy elveszített életük árán életet adjanak másoknak. Köztük a legnagyobb volt Jézus, a názáreti Mester, akiben a próféták, az apostolok, a reformátorok és a mártirok lelke összpontosult s ezért az ő nagypénteki tragédiája a világtörténelem egyik legnagyobb eseménye.

Az ősz perzsa vallás szerint a világosság és a sötétség örökös harcban állanak egymással, de bármennyi vereséget is szenvedjen a világosság, végső győzelme bizonyos, amikor egy fényes híd fogja a földet az éggel összekötni. Ilyenszerű küzdelem mutatkozik a történelem folyamán a szolgálattelkek és a szabadszellemek között. Úgy látszik, mintha ez örökös küzdelemben a szabadszellemek volnának a legyőzött fél — amint

ezt a mai nap emléke is igazolja, — mert nekik építették a börtönöket, alájuk gyújtották a máglyákat és az ő részükre faragták a kereszteket. De ez a veszteség csak látszólagos. A próféták üldözéséből, az apostolok megkorbácsolásából, a reformátorok máglyalüzéből s a mártírok kereszthordozásából születik az a megacélosodott igazság, amelyen a pokol kapui sem vehetnek diadalmat, de amelynek sugárzó fénye, mint egy örök szövétnek, mutatja az utat a lelki tökéletesség ama magaslatai felé, amelyek egykoron azt a sötét földet a fénylő éggel fogják összekötni. Ámen.

(L. Ker. Magv. 1923. évi 3. füz.)

5. Husvétkor.

10. Imádság.

Szent és igaz Isten, ki soha el nem fáradó gondviseléssel öröködöl a természeti és az erkölcsi világ felett, lelkesült örömmel hirdetjük ma a te nagy dicsőségedet s megilletődött lélekkel vesszük ajkainkra szent nevedet. Amikor a mi rövidlátású szemeink elveszítenek tégedet; amikor emberi értelmünk megáll a te isteni titkaidnak mélysége előtt; amikor a kétség és a kishitőség foglalja el szívünket az élet bizonytalanságainak a láttára: akkor jelensz meg, mint a villámlás, hogy világosságot gyújts a sötétségben; akkor hallatod isteni szavadat, hogy helyre állítsad a gyarló emberi kezek által megzavart erkölcsi világrendet. Ezelőtt harmad nappal könnyes szemekkel s lemondó érzelmekkel kísértük Jézust a Golgota hegyére s onnan egy szomorú sírboltba. A bűn győzelmének s az igazság elbukásának, a gonoszok kárörömének s az ártatlanság szenvedéseinek a láttára, hitünk megingott, bátorságunk megremegett s akaratunk aláhanyatlott. De ime ma ismét látunk tégedet, aki megnyitod még a lepecsételt sírokat is, hogy az eltemetett igazságot világosságra hozzad. Ma ismét halljuk szavadat: „Ne fél-

jetek. Ne keressétek az élőt a holtak között." Látjuk az eltemetett ártatlanságnak dicsőséges feltámadását. Látjuk, hogy amit az emberi gyarlóság megrontott, azt a te isteni erőd és hatalmad helyreállította. S a nagypénteki gyász helyett husvétii öröm költözött lelkünkbe.

Óh legyen hála neked jó Atyánk, hogy nem hagytál a kínos bizonytalanságban s a gyötrelmes kétségben. Legyen hála, hogy adtál nekünk diadalmat Jézus által s megmútattad, hogy az élet erősebb a halálnál, a szeretet a koporsónál s a te isteni nagyságod minden földi hatalmasságnál. A felhő csak rövid időre veheti el a nap éltető világosságát. A gyűlölet és elfogultság csak ideiglenes győzelmet arathat. Akik a testet megölik, azok nem árthatnak a léleknek. A sír csak átmenet e bizonytalan földi világból, a halhatatlanság dicső hazájába. Ezek a husvétii hangok, mint megannyi szent bizonyosság, csengnek füleinkbe. Belőlük új erőt merítünk földi életünk további harcainak a megharcolására. Ha hitünk megfogyatkoznék, ha akaratunk meglankadna, ha bátorságunk megingana: a husvétii angyal szavára figyelünk. Ha azt látnók, hogy e földön a becsület elveszítette értékét, hogy az igazak szenvednek s a bűnösök örvendenek, hogy az ártatlanok elvesznek, míg a rosszak virágzanak: akkor is a husvétii hit fényénél felemelt fővel hordozzuk keresztjeinket. Köszönjük hát jó Atyánk, hogy ma is elküldötted hozzánk husvétii angyalaidat, hogy súlyos próbákkal teljes napjainkban csalódott és csüggeteg lelkünkbe új erőt öntsenek s új reményeket ébresszenek.

Emelj fel mindnyájunkat jó Atyánk, hogy amit ma itt a te templomodban látunk és hallunk, az legyen világító szövetségünk az élet küzdelmeiben is. Ha sóvárgó lelkünk a halhatatlanság boldogságát keresi, öntudatos és munkás hit által tegyük termékeny földi életünket. Csalódásaink, szenvedéseink és bánataink felhője között időről-időre tűnjék fel a husvétii hit világosító napja, hogy fénye mutasson szebb jövőre s boldogabb tájak felé. Engedd, hogy ünnepszentelésünk legyen kedves előtted s üdvösséges reánk nézve. Ámen.